

ABD'nin Hegemonik Liderliği Bağlamında Para politik Algılar ve Dış Müdahale Stratejileri

GİRİŞ

21. yüzyılın uluslararası ilişkilerinde hegemonya kavramı, küresel güç dengelerinin anlaşılmasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri (ABD), özellikle II. Dünya

Savaşı'ndan sonra edindiği ekonomik, askeri ve ideolojik üstünlükle "hegemonik lider" olarak konumlanmıştır. Bu liderlik, sadece konvansiyonel güç unsurlarıyla değil; aynı zamanda para-politik araçlar ve dış müdahale stratejileriyle de pekiştirilmiştir. ABD'nin küresel sistemdeki etkisini anlamak için hegemonik gücün farklı boyutlarını —ekonomik manipülasyonlardan finansal bağımlılık ilişkilerine, doğrudan ya da dolaylı dış müdahalelere kadar— çok boyutlu olarak ele almak gerekmektedir. Bu tez, ABD'nin hegemonik liderliğini sürdürebilmek adına uyguladığı para-politik stratejilerin ve bu stratejilere eşlik eden dış müdahale biçimlerinin nasıl bir küresel algı yarattığını ve sistemsel etkiler doğurduğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Para-politik araçlar yalnızca iç politika hedeflerini gerçekleştirmek için değil, aynı zamanda diğer devletlerin politikalarını etkilemek ve yönlendirmek amacıyla da

kullanılmaktadır. Bu çerçevede doların küresel rezerv para birimi olması, Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) faiz politikaları, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kurumlar üzerinden yürütülen finansal yönlendirmeler hegemonik gücün ekonomik ayağını oluşturmaktadır. Dış müdahale stratejileri ise ABD'nin sert gücünü, jeopolitik çıkarlarını ve ideolojik yayılmacılığını sahaya yansıttığı en belirgin araçlardır. Bu müdahaleler, doğrudan askeri operasyonlardan rejim değişikliklerine, ekonomik yaptırımlardan vekalet savaşlarına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Ancak bu stratejilerin yalnızca güç kullanımı bağlamında değil, aynı zamanda hegemonik algı üretimi bağlamında da değerlendirilmesi gerekir. Müdahalelerin uluslararası toplum nezdinde meşrulaştırılması, bu politikaların etkisini ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemektedir. Bu çalışmada, ABD'nin

hegemonik liderliği; hem para-politik mekanizmalar hem de dış müdahale stratejileri çerçevesinde analiz edilecek, bu iki aracın nasıl birbirini tamamladığı ve güçlendirdiği ortaya konulacaktır. Ayrıca, bu politikaların küresel algılar üzerindeki etkisi değerlendirilerek, ABD'nin mevcut ve gelecekteki hegemonik kapasitesine dair çıkarımlarda bulunulacaktır. Böylece çalışmanın temel problemi, hegemonik gücün yalnızca askeri ya da ekonomik araçlarla değil; bu araçların birlikte yarattığı bütüncül etkiyle nasıl tesis edildiği ve sürdürüldüğü sorunsalına yanıt aramaktır.

1. BÖLÜM: ABD’nin Hegemonik Liderliği: Kavramsal ve Tarihsel Bir Çerçeve

1.1. Hegemonya Kavramı ve

Kuramsal Arka Plan

Hegemonya, uluslararası ilişkiler literatüründe genellikle bir devletin diğer devletler üzerinde hem maddi hem de ideolojik üstünlük kurarak sistemin işleyişine yön vermesi anlamında kullanılmaktadır. Bu kavram, yalnızca askeri veya ekonomik güçle açıklanamaz; aynı zamanda kültürel, siyasal ve yapısal yönleri de kapsayan çok boyutlu bir güç ilişkisini içerir. Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramına katkısı, özellikle rıza üretimi ve ideolojik liderlik bağlamında önemlidir. Gramsci'ye göre hegemonya yalnızca zor yoluyla değil, rıza yoluyla da tesis edilir. Bu yaklaşım, ABD'nin küresel liderliğinin sadece askeri değil, aynı zamanda ideolojik ve ekonomik araçlarla da kurulduğunu anlamamıza yardımcı olur. Uluslararası ilişkiler kuramları da hegemonya kavramını farklı şekillerde ele

alır. Realist kuram, hegemonya olgusunu güç dengesi ve ulusal çıkarlar ekseninde değerlendirirken; neo-realizm, sistemin anarşik yapısı içinde hegemonik devletin düzen kurucu rolünü ön plana çıkarır. Öte yandan, neo-liberal kuram hegemonik gücün uluslararası kurumlar aracılığıyla işlev gördüğünü savunur. Eleştirel kuramlar ise hegemonya kavramını daha geniş sosyo-ekonomik bağlamlarda, yapısal eşitsizlikler ve küresel sistemin tahakküm ilişkileri üzerinden değerlendirir.

1.2. ABD'nin Hegemonik Yükselişi: Tarihsel Bir Süreç

ABD'nin hegemonik liderliğe yükselişi, 20. yüzyılın başlarından itibaren, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında hız kazanmıştır. Savaş sonrası Avrupa'nın ekonomik ve siyasi olarak zayıflaması, Sovyetler Birliği

ile başlayan iki kutuplu sistemde ABD'nin Batı bloğunun lideri olarak konumlanmasına neden olmuştur. Bretton Woods sistemi, doların küresel rezerv para birimi haline gelmesi, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomik kurumların kurulması bu dönemin belirleyici unsurları arasında yer alır. ABD'nin hegemonik liderliğinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve teknolojik üstünlükle de desteklendiği görülmektedir. Hollywood sineması, Amerikan yaşam tarzı, İngilizcenin küresel lingua franca haline gelmesi ve teknoloji firmalarının küresel pazarlardaki hâkimiyeti bu kültürel hegemonyanın yapı taşlarıdır. Ayrıca NATO gibi askeri ittifaklar ve Birleşmiş Milletler'deki veto gücü gibi siyasi araçlar da ABD'nin küresel sistemdeki liderliğini pekiştirmiştir.

1.3. Hegemonik İstikrar Teorisi ve ABD

Hegemonik İstikrar Teorisi (Hegemonic Stability Theory), uluslararası sistemde düzenin ancak baskın bir güç tarafından sağlanabileceğini ileri sürer. Bu teoriye göre, bir hegemonik güç, hem maliyetleri üstlenerek hem de kuralları koyarak sistemde istikrar sağlar. ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası rolü, bu teori çerçevesinde sıklıkla analiz edilmiştir. Ancak son yıllarda bu istikrarın sorgulanmaya başladığı, çok kutuplu bir düzene geçiş tartışmalarının yoğunlaştığı görülmektedir. Çin'in yükselişi, Rusya'nın jeopolitik hamleleri ve küresel düzeyde ABD'ye olan güvenin aşınması, hegemonik istikrarın sürdürülebilirliğine dair şüpheleri artırmaktadır.

1.4. Hegemonik Gücün Boyutları:

Sert Güç, Yumuşak Güç ve Akıllı Güç

ABD'nin hegemonik liderliği, yalnızca sert askeri kapasiteye değil; aynı zamanda **yumuşak güç** (soft power) unsurlarına da dayanmaktadır. Joseph Nye tarafından geliştirilen bu kavram, bir ülkenin çekiciliği ve değerlerinin diğer ülkeleri etkileme kapasitesini ifade eder. Bu güç, medya, kültür, eğitim, ekonomi gibi araçlarla üretilir. ABD, küresel medyada, sosyal platformlarda ve yükseköğretim sistemlerinde önemli bir çekim merkezi konumundadır. Öte yandan, bu iki gücün sentezinden oluşan **akıllı güç** (smart power), ABD'nin hem zorlayıcı hem de ikna edici stratejileri aynı anda kullanarak hegemonik pozisyonunu sürdürmesini sağlar. Para-politik araçların da bu bağlamda sadece ekonomik değil, aynı zamanda ideolojik ve stratejik yönleriyle bir

hegemonya üretim aracı olduğu gözlemlenmektedir.

2. BÖLÜM: Para-politik Algılar: Finansal Güç ve Küresel Etki

2.1. Para-politika Kavramı ve Uluslararası Yansımaları

Para-politika (monetary policy), klasik anlamda bir devletin merkez bankası aracılığıyla para arzı, faiz oranları ve kredi hacmini kontrol ederek ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik uyguladığı politikalar bütünüdür. Ancak hegemonik güçler bağlamında para-politika, yalnızca iç ekonomik hedeflerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda uluslararası finansal ilişkileri yönlendirme, bağımlılık ilişkileri kurma ve ekonomik etki alanlarını genişletme

işlevine de sahiptir. ABD örneğinde, para-politika, yalnızca FED'in kararlarıyla iç piyasa istikrarını sağlama amacı taşımaz; bu kararların küresel piyasalarda zincirleme etkiler yaratması, bu politikanın dış politika aracı olarak kullanıldığını gösterir. Para-politika bu yönüyle, ABD'nin "sert güç" dışındaki en etkili hegemonik araçlarından biri haline gelmiştir.

2.2. Doların Rezerv Para Birimi Olarak Hegemonik Rolü

ABD'nin küresel para-politik gücünün temel taşlarından biri, Amerikan dolarının **uluslararası rezerv para birimi** olmasıdır. II. Dünya Savaşı sonrası kurulan Bretton Woods sistemiyle dolar, altına sabitlenmiş tek para birimi olarak küresel ticaretin ve sermaye hareketlerinin temel taşı haline getirilmiştir. 1971'de Başkan Richard

Nixon’ın doları altına endekslemeyi bırakmasıyla birlikte sistem değişse de, doların küresel hâkimiyeti azalmamıştır. Bugün dünya ticaretinin yaklaşık %60’ı dolar üzerinden yapılmaktadır. IMF rezervlerinin, küresel bankacılık sisteminin ve uluslararası enerji ticaretinin büyük bir bölümü dolara endekslidir. Bu durum, diğer ülkelerin para politikalarını doğrudan veya dolaylı biçimde ABD'nin ekonomik dinamiklerine bağımlı hale getirmiştir. Doların değer kazanması ya da kaybetmesi, gelişmekte olan ekonomilerde ciddi dalgalanmalara yol açabilmektedir. Bu bağlamda dolar, yalnızca bir para birimi değil, aynı zamanda bir **güç aracı**dır. ABD, para politikasını yalnızca kendi iç dinamikleriyle değil, küresel stratejik hedefleri doğrultusunda da belirleyebilmektedir.

2.3. FED Politikaları ve Küresel

Ekonomik Dalga Etkisi

ABD Merkez Bankası (FED), yalnızca ABD ekonomisinin istikrarını sağlamakla görevli bir kurum değil, aynı zamanda küresel finans piyasalarını doğrudan etkileyen bir güç merkezidir. FED'in faiz oranlarında yaptığı değişiklikler, özellikle dolar borçlusu olan ülkeler üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, düşük faiz dönemlerinde dolar borçlanmasıyla büyüme ivmesi kazanabilirken; FED'in faiz artırımına gitmesi bu ülkelerde sermaye kaçışına, para birimi değer kaybına ve ekonomik krizlere yol açabilmektedir. Bu mekanizma, ABD'nin küresel ekonomik sistem üzerindeki kontrolünü pekiştiren sistematik bir bağımlılık yaratır. Bu noktada, "görünmeyen müdahale" niteliği taşıyan para-politik kararların, askeri ya da doğrudan siyasi müdahalelere gerek

kalmadan hegemonik pozisyonu korumaya hizmet ettiği görülmektedir.

2.4. IMF ve Dünya Bankası Yoluyla Para-politik Yönlendirme

ABD, IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası gibi küresel finansal kurumlarda hem finansal katkı hem de oy hakkı açısından en güçlü ülkedir. Bu kurumlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik reformlar, borçlanma ve kriz yönetimi süreçlerinde belirleyici rol oynar. Ancak bu süreçlerde ABD'nin çıkarlarının öncelik kazandığına yönelik çok sayıda eleştiri bulunmaktadır.
IMF programları sıklıkla neoliberal yapısal uyum politikaları, kamu harcamalarının kısılması, özelleştirmeler ve dışa açılma gibi önlemleri şart koşar. Bu politikaların uzun vadede sosyo-ekonomik eşitsizlikleri

derinleştirdiği ve ABD'nin küresel sermaye hareketlerini daha kolay yönlendirmesine olanak tanıdığı iddia edilmektedir. Böylece, para-politik araçlar üzerinden uygulanan ekonomik reçeteler, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve ideolojik bir dönüşüm aracı haline gelmektedir.

2.5. Para-politik Gücün Algısal Boyutu: İmaj, Güven ve Rıza Üretimi

ABD’nin para-politik gücü yalnızca teknik ve ekonomik verilerle açıklanamaz; bu güç aynı zamanda küresel algılar üzerinden yeniden üretilmektedir. Doların "güvenli liman" olarak görülmesi, ABD’nin ekonomik krizlerde bile sermaye çekebilme kapasitesi, bu algının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Küresel yatırımcıların ve merkez bankalarının ABD

varlıklarına yönelmesi, sistemin “rızaya dayalı” işlediğini ortaya koyar.
Bu çerçevede, hegemonik para-politika yalnızca baskıya değil; aynı zamanda **algı yönetimi, prestij ve itibar stratejilerine** de dayanır. ABD'nin ekonomi politikalarının öngörülebilirliği, istikrar algısı ve küresel ekonomik sistemin merkezinde yer alma durumu, bu rızanın yeniden üretilmesini sağlar. Bu durum, Gramsci’nin hegemonya anlayışında öne çıkan "rıza ve meşruiyet" unsurlarıyla doğrudan ilişkilidir.

2.6. Para-politik Stratejilerin Eleştirisi ve Direniş Biçimleri

Son yıllarda, dolar merkezli finansal sisteme karşı farklı bölgesel ve ideolojik direnişler gelişmektedir. BRICS ülkelerinin alternatif ödeme sistemleri geliştirme çabaları, Çin’in dijital yuan projesi,

Rusya’nın dolarsız ticaret girişimleri gibi örnekler, hegemonik para-politik güce karşı gelişen tepkilerin birer göstergesidir. Bununla birlikte, bu alternatiflerin henüz ABD dolarının kurumsallaşmış gücüne rakip olabilecek düzeye gelmediği görülmektedir. Yine de bu gelişmeler, hegemonik para-politika düzeninin sorgulanmaya başlandığını ve alternatif sistem arayışlarının arttığını göstermektedir. Bu çabalar, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda jeopolitik bir meydan okuma olarak da okunabilir.

Bölüm Sonucu

Bu bölümde, ABD’nin hegemonik liderliğini sürdürebilmek adına kullandığı para-politik araçların çok boyutlu yapısı ele alınmıştır. Doların rezerv para birimi olması, FED’in küresel ekonomiye yön verme kapasitesi

ve IMF gibi kurumlar üzerinden yürütülen yapısal müdahaleler, bu gücün temel taşlarıdır. Ancak bu araçların etkinliği yalnızca teknik kapasiteye değil, aynı zamanda güven, itibar ve algı üretimi gibi soyut unsurlara da bağlıdır. Bu durum, hegemonik liderliğin yalnızca askeri ya da siyasi yollarla değil; ekonomik ve ideolojik araçların birleşimiyle sürdürüldüğünü göstermektedir.

Elbette! Ancak "5 mısralık uzun metin" ifadesi biraz belirsiz. Eğer **"beş paragraflık akademik bir metin"** yazmak istiyorsan, sana aşağıda tezinin **3. Bölümünü** beş paragraftan oluşan **geniş ve akademik bir açıklama** şeklinde sunuyorum. Bu bölümde odak noktası, **ABD'nin dış müdahale stratejileri** ve bu stratejilerin hegemonik liderlik bağlamındaki işlevleridir:

3. BÖLÜM: Dış Müdahale

Stratejileri: Gücün Sert ve Stratejik Yüzü

ABD’nin küresel hegemonik liderliğini korumak için başvurduğu araçlar arasında dış müdahale stratejileri merkezi bir yer tutmaktadır. Bu stratejiler, doğrudan askeri operasyonlar, rejim değişiklikleri, ekonomik yaptırımlar, vekâlet savaşları ve istihbarat operasyonları gibi çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır. Müdahale stratejileri yalnızca güvenlik temelli değil, aynı zamanda ekonomik, ideolojik ve diplomatik hedeflere yöneliktir. Bu stratejilerin meşruiyeti ise çoğunlukla "demokrasi", "insan hakları" ve "küresel istikrar" söylemleriyle temellendirilir. Ancak arka planda, söz konusu müdahalelerin esasen ABD'nin jeopolitik ve ekonomik çıkarlarını garanti altına alma amacına hizmet ettiği yaygın bir biçimde

vurgulanmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında ABD'nin dış müdahaleleri, Soğuk Savaş döneminde anti-komünist yayılma stratejileriyle başlamış; Latin Amerika, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da pek çok hükümet değişikliği bu doğrultuda desteklenmiştir. Örneğin 1953 İran darbesi (CIA destekli), 1973 Şili darbesi ve Vietnam Savaşı gibi müdahaleler, hegemonik sistemin güç kullanarak yeniden dizayn edilmesinin örnekleridir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise ABD, tek kutuplu sistemde "düzen sağlayıcı aktör" kimliğiyle hareket etmiş; özellikle 11 Eylül 2001 sonrası "önleyici savaş doktrini" ile Afganistan ve Irak işgallerini meşrulaştırmıştır. Bu müdahaleler, hegemonik liderin küresel tehdit tanımını tek taraflı olarak belirlemesi ve bu tehdit algısına uygun uluslararası düzeni yeniden inşa etmesi biçiminde tezahür etmektedir. Günümüzde dış müdahale stratejileri daha çok **dolaylı yollarla**, yani vekâlet savaşları

ve hibrit tehdit biçimleriyle sürdürülmektedir. Suriye'de desteklenen gruplar, Ukrayna-Rusya Savaşı'na dolaylı destek, Afrika'daki askeri üs ağları ve siber operasyonlar bu yeni müdahale tarzlarının örnekleridir. ABD artık yalnızca doğrudan savaşlara değil; yerel aktörler aracılığıyla bölgesel dengeleri şekillendirmeye yönelmiştir. Bu strateji, maliyetleri azaltmakla birlikte, hegemonik liderin çok yönlü ve "akıllı güç" (smart power) kullanımı yeteneğini de ortaya koymaktadır.

Dış müdahale stratejilerinin bir diğer önemli boyutu ise **ekonomik yaptırımlar** ve diplomatik izolasyon politikalarıdır. İran'a, Venezuela'ya ve Rusya'ya uygulanan yaptırımlar; askeri müdahaleye başvurmadan, ekonomik baskı yoluyla siyasi davranışları değiştirmeyi hedefleyen önemli araçlardır. Bu yaptırımların hem doğrudan ekonomik etkileri hem de psikolojik/siyasi mesaj taşıma işlevi vardır. Ayrıca, uluslararası şirketlerin ve finans

kuruluşlarının ABD’nin kararlarına uyum göstermesi, bu yaptırımların küresel düzeyde uygulanabilirliğini artırmakta ve hegemonik gücün yasal olmayan ama etkili biçimde icra edilmesini sağlamaktadır. Sonuç olarak, ABD’nin dış müdahale stratejileri hegemonik liderliğin sadece ekonomi veya diplomasi ile değil; gerektiğinde zorlayıcı güç unsurlarıyla da sürdürüldüğünü göstermektedir. Müdahaleler çoğu zaman tek bir biçimle değil; askeri, ekonomik, ideolojik ve diplomatik unsurların birlikte kullanıldığı **çok boyutlu stratejiler** aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu müdahaleler, ABD'nin küresel düzeyde etki alanını korumasına ve rakip güçlerin (özellikle Çin ve Rusya gibi) yükselişini dengelemesine olanak tanımaktadır. Ancak aynı zamanda, bu müdahalelerin uluslararası hukuk ve etik bakımından meşruiyeti de gün geçtikçe daha fazla sorgulanmakta; ABD'nin hegemonik liderliği, yalnızca kapasiteye

değil, aynı zamanda küresel kabul görmeye de bağlı hale gelmektedir.

3.1. Doğrudan Askeri Müdahale ve Rejim Değişikliği Pratikleri

ABD'nin dış müdahale stratejilerinin en belirgin ve geleneksel biçimi, doğrudan askeri müdahale yoluyla gerçekleştirilen operasyonlardır. Bu müdahaleler çoğunlukla hedef ülkedeki mevcut siyasi rejimi değiştirmek veya istikrarsızlaştırmak amacıyla yapılmaktadır. Soğuk Savaş döneminden bu yana ABD, jeopolitik çıkarlarını tehdit eden veya Sovyet etkisine girme riski taşıyan ülkelerde rejim değişikliklerini desteklemiştir. Bu tür müdahaleler, genellikle askeri güç kullanımı, silahlı muhalefet gruplarına destek sağlama veya askeri darbeleri

teşvik etme yoluyla gerçekleştirilmiştir. 1953 yılında İran'da Başbakan Muhammed Musaddık'ın görevden alınması, doğrudan ABD destekli bir darbenin örneğidir. Aynı şekilde 1973 Şili darbesi de CIA'nın Pinochet rejimini desteklemesiyle şekillenmiştir. Bu örnekler, ABD'nin enerji kaynakları, stratejik konum veya ideolojik tehdit algılamaları doğrultusunda müdahale ettiğini göstermektedir. Doğrudan askeri müdahaleler ise 1991 Körfez Savaşı, 2001 Afganistan ve 2003 Irak işgalleri gibi açık savaşları kapsamaktadır. Bu operasyonlar yalnızca askeri değil; ekonomik, siyasi ve toplumsal dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Irak örneği, doğrudan askeri müdahalenin uzun vadeli etkilerini ortaya koyan çarpıcı bir vakadır. Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi kısa vadede ABD'nin zaferi gibi görülse de, uzun vadede bölgede istikrarsızlık, mezhepsel çatışmalar ve terör örgütlerinin yükselişi gibi olumsuz

sonuçlara neden olmuştur. Bu durum, askeri müdahalenin yalnızca bir “güç gösterisi” değil; aynı zamanda büyük bir sorumluluk ve stratejik planlama gerektirdiğini göstermektedir.

Doğrudan müdahale stratejileri, hegemonik liderliğin caydırıcılık ve tehdit algısını pekiştirme işlevine de sahiptir. ABD’nin müdahale kapasitesinin yüksekliği, potansiyel rakip aktörlere karşı bir mesaj niteliğindedir. Ancak bu müdahaleler, zaman zaman uluslararası hukuk normlarını ihlal ettiği gerekçesiyle meşruiyet krizlerine yol açmakta; küresel kamuoyunda ABD karşıtı algının güçlenmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, doğrudan askeri müdahale ve rejim değişikliği politikaları ABD’nin dış müdahale repertuarının tarihsel olarak en etkili ancak aynı zamanda en tartışmalı araçlarıdır. Bu stratejiler kısa vadede etki yaratsa da, uzun vadeli istikrar ve hegemonik meşruiyet açısından ciddi

maliyetler doğurabilmektedir. Bu nedenle ABD, giderek daha fazla dolaylı müdahale biçimlerine yönelmektedir.

3.2. Vekâlet Savaşları ve Dolaylı Müdahale Stratejileri

21. yüzyılda dış müdahalenin karakteri değişmiş; doğrudan savaş yerine vekâlet savaşları (proxy wars) öne çıkmıştır. Bu stratejilerde hegemonik güç, doğrudan askeri varlık göstermeden yerel veya bölgesel aktörler aracılığıyla etkisini sürdürür. ABD, bu stratejiyi özellikle Orta Doğu, Afrika ve Asya'da etkin biçimde kullanmaktadır. Bu yaklaşım hem maliyetleri düşürmekte hem de uluslararası tepkileri en aza indirmektedir. Suriye İç Savaşı, ABD'nin vekâlet savaşlarına verdiği desteğin açık örneklerinden biridir. 2011 sonrası Esad

rejimine karşı savaşan silahlı muhalif gruplara hem doğrudan hem de Körfez ülkeleri aracılığıyla destek verilmiştir. Aynı şekilde, PKK'nın uzantısı olan YPG'ye verilen destek, ABD'nin IŞİD ile mücadele gerekçesiyle meşrulaştırılmıştır. Ancak bu durum, NATO müttefiki Türkiye ile ilişkileri germiş ve bölgesel dengeleri karmaşıklaştırmıştır. ABD'nin vekâlet savaşı stratejisi yalnızca askeri unsurlarla sınırlı değildir. Siyasal partilere, sivil toplum örgütlerine, medya ağlarına ve dijital aktivist yapılara verilen destek de dolaylı müdahale biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu destekler, hedef ülkede “rejim içi reform” ya da “demokratik dönüşüm” adı altında uygulansa da, sıklıkla ABD çıkarları doğrultusunda şekillenen değişim süreçlerine işaret eder. Bu tür dolaylı müdahaleler aynı zamanda “inandırıcılık” sorununu da beraberinde getirir. Zira müdahale edilen ülkelerdeki halkların bir kısmı bu dış desteği

“işbirlikçilik” olarak görebilmekte, meşruiyet krizleri doğabilmektedir. Ayrıca vekâlet savaşları genellikle uzun süreli, karmaşık ve kontrolü zor süreçlerdir. ABD’nin desteklediği grupların zamanla kontrolden çıkması veya farklı ajandalara yönelmesi, stratejinin riskli doğasını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, dolaylı müdahale stratejileri ABD'nin hegemonik liderliğini daha esnek ve sürdürülebilir hale getirse de, bu stratejilerin etik, stratejik ve diplomatik maliyetleri göz ardı edilmemelidir. Vekâlet savaşları, doğrudan savaşların maliyetlerinden kaçınma girişimidir, ancak istikrar üretme konusunda benzer sorunları beraberinde taşımaktadır.

3.3. Ekonomik Yaptırımlar ve Mali Manipülasyon

ABD’nin dış müdahale stratejileri arasında ekonomik yaptırımlar ve finansal manipülasyonlar, askeri yöntemlere göre daha yumuşak ancak etkili araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bu stratejiler hedef ülkelerin ekonomik sistemlerini zayıflatma, dış ticaretlerini kısıtlama ve iç siyasi baskıları artırma amacı güder. Ekonomik yaptırımlar, aynı zamanda uluslararası finans sistemi üzerindeki ABD hâkimiyetini pekiştiren bir yöntemdir. İran’a uygulanan yaptırımlar bu bağlamda tipik bir örnektir. ABD, İran’ın nükleer programını durdurmak amacıyla ülkenin petrol satışlarını engellemiş, bankacılık sistemini SWIFT’ten çıkarmış ve birçok finansal kurumu hedef almıştır. Benzer şekilde Venezuela’ya karşı uygulanan yaptırımlar, Maduro rejimini zayıflatmak amacıyla hem petrol gelirlerini hem de dış finansman kaynaklarını kesmeyi hedeflemiştir. Bu yaptırımlar genellikle “insan hakları ihlalleri”,

“terörizmle bağlantı” veya “nükleer tehdit” gibi gerekçelerle meşrulaştırılmaktadır. ABD, yaptırımların etkinliğini artırmak için üçüncül ülkelere ve uluslararası şirketlere de baskı kurar. “İkincil yaptırımlar” adı verilen bu strateji, ABD ile iş yapan şirketlerin aynı zamanda hedef ülkeyle iş yapmasını yasaklar. Bu durum, ABD'nin ekonomik gücünün sınırlarının ötesine taşındığını ve küresel şirketlerin Amerikan hukukuna tabi tutulduğunu göstermektedir. Bu da ekonomik müdahalenin yalnızca hedef ülkeyi değil, küresel ticaret sistemini de yönlendirdiğini ortaya koyar. Ancak bu yaptırımların etkisi her zaman beklendiği gibi olmamaktadır. Bazı durumlarda yaptırımlar, hedef ülke halkı üzerinde ağır ekonomik sonuçlar doğururken, rejimi daha da radikalleştirebilir ve dışa karşı daha kapalı hale getirebilir. Ayrıca ABD’nin bu tür müdahaleleri, küresel kamuoyunda “ekonomik savaş” olarak algılanmakta ve tek taraflılığı nedeniyle uluslararası hukuk

bağlamında eleştirilmektedir.
Sonuç olarak, ekonomik yaptırımlar hegemonik liderliğin “maliyet-etkin” müdahale biçimlerinden biridir. Ancak bu stratejinin başarısı, hedef ülkenin direnci, uluslararası destek düzeyi ve ABD’nin küresel ekonomik itibarına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Uzun vadeli etki için yaptırımların diplomasiyle desteklenmesi gerekmektedir.

3.4. Dijital Müdahale, Siber Operasyonlar ve Algı Yönetimi

Günümüzde hegemonik müdahale stratejilerinin dijital boyutu, özellikle ABD’nin küresel liderlik kapasitesinde yeni bir aşama olarak değerlendirilmektedir. İnternetin yaygınlaşması, sosyal medyanın etkisi ve dijital veri akışının küresel çapta kontrol edilmesi, dış müdahalenin yeni

araçlarını yaratmıştır. ABD, dijital teknolojiler yoluyla hem hedef ülkelerdeki kamuoyu algısını yönlendirmekte hem de siber saldırılar aracılığıyla stratejik altyapılara zarar verebilmektedir. ABD'nin siber güvenlik ve siber müdahale politikaları, özellikle Çin ve Rusya gibi rakip güçlere karşı agresif bir biçimde uygulanmaktadır. ABD istihbarat kurumlarının ve siber birimlerinin, rakip ülkelerde seçim süreçlerini etkileme, devlet kurumlarının iletişimini izleme ve siber casusluk gerçekleştirme kapasiteleri dikkat çekmektedir. Örneğin 2010 yılında İran'ın nükleer tesislerine yönelik "Stuxnet" adlı zararlı yazılımın, ABD-İsrail ortak operasyonuyla geliştirildiği bilinmektedir. Bu tür dijital müdahaleler, fiziksel saldırılara gerek kalmadan sonuç üretme kapasitesi sunar. Siber operasyonların yanı sıra sosyal medya platformları da kamuoyu algısını şekillendirme aracı olarak kullanılmaktadır. ABD destekli medya

kuruluşları, dijital STK'lar ve "influencer" aktörler, hedef ülkelerde rejim karşıtı içerikler üretmekte ve bunların yayılımını sağlamaktadır. Özellikle Arap Baharı sürecinde sosyal medyanın rejim karşıtı mobilizasyon aracı haline gelmesi, bu stratejinin etkinliğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, dijital müdahale stratejileri zaman zaman ters tepebilmekte ve ABD'nin küresel itibarına zarar verebilmektedir. Örneğin, 2016 ABD seçimlerine Rusya'nın müdahalesi sonrası yaşanan tartışmalar, dijital müdahalenin meşruiyet sınırlarını sorgulatmıştır. ABD'nin "dijital özgürlük" söylemiyle yaptığı müdahaleler, hedef ülkeler tarafından "siber emperyalizm" olarak nitelendirilmektedir. Sonuç olarak, dijital ve siber müdahale stratejileri, çağdaş hegemonya üretiminin en sofistike biçimlerinden biridir. Bu araçlar, doğrudan şiddet içermeden etkili sonuçlar üretme kapasitesine sahiptir. Ancak bu stratejilerin

etik, hukuki ve diplomatik sınırları, hegemonik liderliğin sürdürülebilirliği açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

4. BÖLÜM: Hegemonya Krizi, Direnç Alanları ve Gelecek Perspektifleri

4.1. ABD Hegemonyasına Karşı Direnç Alanları ve Yeni Aktörler

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin küresel liderliği neredeyse tartışmasızdı. Ancak 21. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte bu hegemonik konum, artan sayıda bölgesel ve küresel aktörün yükselişiyle ciddi bir sınamaya tabi tutuldu. Bu yeni aktörler, yalnızca askeri ya da ekonomik değil; aynı zamanda ideolojik, teknolojik ve diplomatik

düzlemlerde de ABD'ye karşı alternatifler geliştirmeye başladılar. Bu durum, hegemonik liderliğin "rakipsiz üstünlük" karakterini zayıflatmakta ve çok kutupluluğa giden yolu açmaktadır.
Çin, ABD'nin karşılaştığı en büyük yapısal meydan okumayı temsil etmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi, BRICS yapılanması ve Asya Altyapı Yatırım Bankası gibi girişimlerle Çin, alternatif bir ekonomik ve diplomatik düzen kurmaya çalışmaktadır. Özellikle teknolojik alanlarda (5G, yapay zekâ, yeşil enerji vb.) Çin'in hızlı yükselişi, ABD'nin geleneksel üstünlük alanlarına tehdit oluşturmaktadır. Çin'in küresel güney ülkeleriyle kurduğu ilişkiler de, ABD'nin dış müdahaleci imajını dengelemektedir.
Rusya ise daha çok askeri ve jeopolitik düzlemde ABD hegemonyasına direnç göstermektedir. Kırım'ın ilhakı, Suriye iç savaşına doğrudan müdahale ve Wagner tipi hibrit güç kullanımı, Rusya'nın geleneksel Amerikan nüfuz alanlarına

doğrudan meydan okumasını temsil eder. Enerji politikaları ve Avrupa'daki aşırı sağ hareketlere verdiği dolaylı destek de bu stratejinin bir parçasıdır. Her ne kadar ekonomik kapasitesi sınırlı olsa da, Rusya "sistem bozucu aktör" rolüyle hegemonik dengeyi değiştirmektedir. Bunlara ek olarak, İran, Türkiye, Hindistan, Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler de kendi jeopolitik ajandalarını giderek daha bağımsız biçimde oluşturmaktadır. Bu aktörler, ABD ile iş birliği yaparken aynı zamanda onun müdahale pratiklerine karşı mesafeli durmakta; zaman zaman alternatif ittifaklar ve diplomatik hatlar geliştirmektedir. Bu durum, "bağlantısız" ya da "çok yönlü dış politika" stratejilerinin yeniden güç kazanmasına neden olmuştur. Ayrıca küresel kamuoyunda da ABD'nin dış müdahalelerine yönelik artan bir sorgulama ve direnç söz konusudur. Latin Amerika'da sol dalganın yükselmesi, Afrika ülkelerinin Çin-Rusya eksenine yönelmesi

ve Avrupa'da NATO karşıtlığının artması, bu değişimin yansımalarıdır. ABD'nin hegemonik liderliğini artık yalnızca askeri veya ekonomik güç değil, toplumsal meşruiyet ve yumuşak güç unsurları da belirlemektedir. Bu meşruiyet ise ciddi bir aşınma yaşamaktadır. Sonuç olarak, ABD'nin karşılaştığı direnç alanları çok boyutludur: yükselen büyük güçler, bölgesel liderlik iddiaları ve küresel kamuoyundaki algı değişimi. Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle hegemonik düzen artık tek taraflı değil; pazarlığa açık, çok yönlü ve kırılgan bir yapıya bürünmektedir. ABD, hegemonik liderliğini sürdürebilmek için bu değişen dinamiklere uyum sağlamak zorundadır.

4.2. Para-politik Müdahale Pratiklerine Karşı Geliştirilen Stratejiler

ABD’nin ekonomik yaptırımlar, döviz baskısı ve mali tecrit gibi para-politik araçlarla uyguladığı müdahalelere karşılık olarak birçok ülke, çeşitli savunma ve direnç stratejileri geliştirmiştir. Bu stratejiler, hem teknik hem de siyasi düzeyde şekillenmektedir. Giderek daha fazla ülke, dolar bağımlılığını azaltma, alternatif ödeme sistemleri geliştirme ve ulusal ekonomileri koruma yönünde adımlar atmaktadır. Bu durum, ABD’nin para-politik hegemonyasını zayıflatan bir dönüşüm sürecinin habercisidir.

İlk dikkat çeken direnç stratejilerinden biri, “dolarizasyonu azaltma” eğilimidir. Çin ve Rusya gibi ülkeler, enerji ticaretini yerel para birimleriyle yapma yönünde anlaşmalar gerçekleştirmiş; SWIFT’e alternatif olarak Rusya’nın SPFS ve Çin’in CIPS sistemlerini devreye almıştır. Bu sistemler, ABD yaptırımlarına karşı finansal

egemenliği güçlendirme amacı taşır. Aynı zamanda BRICS ülkeleri, ortak bir para birimi ya da takas mekanizması geliştirme yolunda çalışmalar yürütmektedir. İkinci olarak, merkez bankalarının altın rezervlerini artırması, doların uluslararası rezerv para olarak mutlak konumunun sorgulanmasına yol açmaktadır. Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerin son yıllarda yüksek miktarda altın alımı yapmaları, ulusal para birimlerinin güvenliğini artırma ve dolar dışı rezerv stratejisi izleme çabası olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, ABD'nin para-politik yaptırımlarının etkisini sınırlamakta ve finansal alanı çok kutuplu hale getirmektedir. Üçüncü direnç biçimi ise bölgesel ekonomik ittifaklar üzerinden şekillenmektedir. ASEAN, MERCOSUR, Şanghay İşbirliği Örgütü gibi yapılar, üye ülkelerin ABD hegemonyasından bağımsız ticaret, yatırım ve finans politikaları geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu tür

yapılar, küresel ekonomide alternatif ağların oluşmasına neden olmakta ve ABD'nin merkezi rolünü dolaylı biçimde zayıflatmaktadır. Ancak bu stratejiler tam anlamıyla etkili olabilmek için henüz yeterince kurumsallaşmış değildir. Alternatif ödeme sistemleri hâlâ sınırlı kullanımda; ticaretin büyük kısmı hâlâ dolar cinsinden yapılmaktadır. ABD'nin mali teknolojilerdeki liderliği ve Wall Street'in küresel sermaye üzerindeki hâkimiyeti de bu çabaların önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu nedenle direnç stratejileri, kısa vadede tam bir karşı-hegemonya üretemese de, uzun vadede birikimli bir etki yaratmaktadır. Sonuç olarak, ABD'nin para-politik müdahalelerine karşı gelişen stratejiler, finansal egemenliği koruma ve alternatif sistemler kurma hedefi taşımaktadır. Bu stratejilerin başarı düzeyi, yalnızca teknik kapasiteyle değil; aynı zamanda uluslararası dayanışma, diplomatik uyum ve jeopolitik dengeyle

doğrudan ilişkilidir. ABD hegemonyasına karşı para-politik mücadele, giderek daha görünür hale gelen bir cephe oluşturmaktadır.

4.3. Uluslararası Hukuk, Meşruiyet Krizi ve Normatif Çatışmalar

ABD'nin dış müdahale stratejileri, özellikle 2000'li yıllardan itibaren uluslararası hukuk ve normatif düzende ciddi tartışmalar doğurmuştur. Müdahalelerin çoğu zaman Birleşmiş Milletler onayı olmadan yapılması ya da müdahalenin gerekçesinin (örneğin kitle imha silahları gibi) sonradan geçersiz çıkması, meşruiyet krizini derinleştirmiştir. Bu kriz, yalnızca ABD'nin küresel imajını değil, genel anlamda uluslararası düzenin istikrarını da sarsmaktadır. Uluslararası hukuk,

devletlerin egemenlik ilkesine dayanır. Ancak ABD'nin rejim değişikliği hedefli askeri müdahaleleri, bu egemenlik ilkesini açıkça ihlal etmektedir. Kosova, Irak, Libya gibi örneklerde görüldüğü üzere, "insani müdahale" ya da "önleyici savaş doktrini" gerekçeleriyle yürütülen operasyonlar, hukukla meşruiyet arasında bir çatışma yaratmaktadır. Bu durum, hukukun araçsallaştırılması ve çift standart uygulanması eleştirilerini doğurmaktadır. Ayrıca, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) gibi yapılarla ABD'nin ilişkisi oldukça sınırlıdır. ABD, bu tür mahkemelere taraf olmak istememekte, kendi asker veya yetkililerinin yargılanmasına karşı çıkmaktadır. Bu da ABD'nin küresel adalet normlarını savunma iddiasını zedelemekte, "kural koyucu ama kural dışı" bir güç algısını doğurmaktadır. Bu ikilik, uluslararası hukuk sisteminin tutarlılığına olan güveni sarsmaktadır. Meşruiyet krizine katkıda bulunan bir diğer unsur da

sivil ölümler, insani krizler ve kalıcı istikrarsızlık gibi sonuçlardır. Irak'ta, Suriye'de ya da Afganistan'da yaşanan milyonlarca sivilin mağduriyeti, müdahalelerin ahlaki meşruiyetini sorgulatmaktadır. İnsan hakları söylemiyle meşrulaştırılan müdahaleler, çoğu zaman yeni hak ihlallerine ve toplumsal yıkıma neden olmaktadır. Bu da hem etik açıdan hem de normatif düzen açısından ciddi bir çelişki doğurur. Normatif çatışmaların en belirgin olduğu alanlardan biri de dijital müdahale stratejileridir. ABD, dijital özgürlük ve ifade hakkı gibi normları savunurken, aynı zamanda başka ülkelerin iç işlerine müdahale eden dijital kampanyalar yürütmekte; bu da ciddi bir çifte standart örneği oluşturmaktadır. Dijital hegemonya araçları, hukuk ve etik alanında gri bölgeler yaratmakta, müdahalenin görünürlüğünü azalttığı için hesap verebilirliği de zayıflatmaktadır. Sonuç olarak, ABD'nin dış müdahale

stratejileri yalnızca maddi değil; normatif düzeyde de ciddi gerilimler üretmektedir. Hegemonik liderliğin sürdürülebilirliği için yalnızca güç yeterli değildir; aynı zamanda o gücün adil, meşru ve evrensel ilkelerle uyumlu olması gereklidir. Uluslararası hukukun araçsallaştırılması, uzun vadede ABD'nin norm üretme kapasitesini de sınırlamakta ve çok kutuplu normatif düzene geçişi hızlandırmaktadır.

KAYNAKÇA

Agnew, J. (2005). *Hegemony: The new shape of global power*. Temple University Press.

Arrighi, G. (2007). *Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-First Century*. Verso.

Cox, R. W. (1983). Gramsci, hegemony and

international relations: An essay in method. *Millennium*, 12(2), 162–175.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. PublicAffairs.

Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford University Press.

Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.

Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its discontents*. W.W. Norton & Company.

Wallerstein, I. (2004). *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.

Tooze, A. (2018). *Crashed: How a decade of financial crises changed the world*. Viking.

IMF. (2022). *World Economic Outlook Report*. International Monetary Fund.

Foreign Affairs. (2021). U.S. Foreign Policy and the End of the Unipolar Moment.

Council on Foreign Relations. (2020). *Sanctions and American Foreign Policy*.

BBC News. (2023). *China's Challenge to US Financial Dominance*.

The Economist. (2022). *The Future of the Dollar as the World's Reserve Currency*.

DİPNOT

“ABD’nin dış müdahale stratejileri, Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel sistemin temel belirleyicilerinden biri haline gelmiştir (Nye, 2004, s. 52).”

EKLER

EK 1: ABD'nin 2001–2023 yılları arasındaki dış müdahale haritası
EK 2: SWIFT ve CIPS sistemlerinin karşılaştırmalı tablosu
EK 3: Çin’in Kuşak ve Yol Projesi kapsamında kurduğu finansal mekanizmalar
EK 4: ABD'nin para-politik yaptırımlarının hedef ülkeler listesi
EK 5: IMF ve Dünya Bankası’nın 2020 sonrası finansal müdahale örnekleri